

csak lépésről-lépésre, versről-versre hódítanak; mert a költő fájó szívvel mond le arról, amit a verselés alfájának és omegájának tartott, a közönség pedig... Vagy mondjuk inkább azt, hogy a költői ideálok múlandók, az emberek tudata pedig nem elég dinamikus, hogy az iskolákban az irodalomtanítás többnyire konzervatív kezében van, s ezért valahogy a közönség sem tud mindig lépést tartani a költészettel?

Most azonban egy nagyon rokonszenves és nagyon tehetséges költőről van szó. Szteván Raicskovicsról. Második verskötetete fekszik előttünk. Raicskovics fiatal ember, s ha nem elismert költőről volna szó, hangsúlyoznánk, hogy előtte az élet és a költészet, még megtalálhatja útját. Ő azonban, attól félünk, már megtalálta. Amikor első kötete megjelent, úgy hatott, mint valamilyen átmenet a hangos jelszóköltészet és a néha ugyancsak hangos modern költészet között. Bevallom, akkoriban kissé vérszegénynek, kamaszosan sápadtnak tartottam a „Csend dalát”, verseinek első gyűjteményét. Második könyvétől változást vártam, erőteljesebb, férfiasabb, ha úgy akarjuk, keményebb, de mindenesetre határozottabb hangot. Csalódtam. A színpalak, a kellékek: fű, eső, holdfény, folyók, alkonyat, madarak, mezők, kalászkok. A hangulat: kissé rezignált, ici-picit fájdalmas, hogy meg ne ártson senkinek. A zene: pásztorfurulya és spinét.

Helyenként azonban már tisztul az ég, átlátszó, de biztosszövésszerű az anyag, valami a kristályok csábító csillogásából. Valami, amit már meg lehet fogni és meg lehet hallani. Megmarad Raicskovics, a finomságok művésze, és mégis

más. Ezt a mást szeretnénk minél előbb teljes egészében látni.

Tomán László

VLATKO PAVLETIĆ:

SUDBINA AUTOMATA

Kritikák és elemzések. A Horvát Íróegyesület kiadása, Zágráb, 1955.

Az ötvenes évek elején Vlatko Pavletics központi alakja, mondhatnám vezetője volt a horvátországi fiatal írók mozgalmának. Később elvált tőlük, és inkább meghatározhatatlan, mint semleges álláspontot foglalt el. Ez a bizonytalanság (mert az irodalomban feltétlenül ki kell mindenkinék nyilvánítania, különösen a kritikusknak, milyen irodalmi felfogásokkal, irányokkal rokonszenvez), meglátszik „Sudbina automata” című tanulmány-kötében. A szerző állásfoglalása nem egészen világos, mi több, nincs állandó, következtetés esztétikai mértéke sem. Stílusa változó, abban az értelemben, hogy nincsenek egyéni jellemvonásai. Hangja néha naív, néha fellengzős, de sohasem tudja az olvasóban felkelteni a tipikus essay-hangulatot. Pavletics helyenként sikeresen alkalmazza az összehasonlító irodalom módszereit, gyakran azonban tévesek az összevetések, nem világítja meg velük kellőképpen tárgyát. Vannak a könyvben ellentmondások, például a Duhamel és Camus regényeiről szóló esseyben; Pavletics tudniillik irodalmi kutatásaiban, nagyon helyesen, mindig figyelembe veszi a társadalmi szempontokat is, ám épp hiányos társadalomtudományi ismeretei téves következtetésekhez vezetnek. Majdnem minden írásában filozófiai elemeket, mozzanatokat is felhasznál, de ez sokszor erőszakoltnak látszik.

Tin Ujevics költészetéről szóló esszejéből kitűnik, hogy Pavletics nem min-

dig értette meg a nagy horvát költő művészetét, s talán ennek a következménye, hogy kissé lekicsinylően ír róla. Ránkó Marinkovics horvát elbeszélő könyvét, a „Kezek”-et (Ruke) részletesen vizsgálja, stilisztikai elemzése rendkívül alapos, de módszere túlzottan pedáns, helyenként pedig iskolássá válik. Legjobban Jus Kozák szlovén író egyéniségét fogta fel Pavletics, s Kozák „Maske” című könyvének bírálata a „Sudbina automata” legsikerültebb darabjának tekinthető. Hosszabb írást szentelt Pavletics H. W. Richter „Legyőzöttek” című háborús könyvének; kár, hogy itt riportszerű hangot üt meg, s nagyon eltávolodik az irodalmi kutatástól.

Pavletics fiatal író, de már nem kezdő. Versek, kritikák, tanulmányok jelzik írói fejlődését. Ismertetett könyve mégis magán viseli egy eléggé tapasztalatlan kritikus hibáit. Rengeteg adatot és utalást halmoz fel, de végső kidolgozásuk, felhasználásuk elmarad. Tételei nem eléggé eredetiek, megokolásuk pedig más végkövetkeztetést is eredményezhetne, nem csak olyant, amilyent Pavletics adott. Pavletics szereti a szójátékokat, csak hogy feleslegesen dobálózik velük, nincs céljuk, nem szellemesek. Ez a stílus éretlenségére vall. Sok munkába és fáradságba kerül, amíg Pavletics olyan esszéistává dolgozza fel magát, amilyen a horvát irodalomban A. G. Matos, Krleza vagy Szt. Szimics volt.

Tomán László

ISIDORA SEKULIĆ: GOVOR I JEZIK KULTURNA SMOTRA NARODA.
Essayk. Prosveta kiadás, Belgrád, 1956.

Nincs a jugoszláv irodalomnak még egy olyan érzékenylelkű, nagyműveltségű és ragyogó stílusú írója, mint

Iszidora Szekulics. Ez az asszony, aki „Anlatički trenuci i teme” című könyvével és norvégiai útleírásaival már régen biztosította helyét a délszláv irodalomban, most újabb kötetrel lépett az olvasók elé. Ezúttal stilisztikai esszéit kapjuk a Prosveta „Putevi” című könyvtárában.

Öt írásában a nyelv ápolásával, művészi értékeivel és a fordítás problémáival foglalkozik. Egy állandó szempont, egy állásfoglalás, vagy inkább hitvallás jellemzi egész könyvét: a gondosság, lelkiismeret. Amikor a nyelvről, mint a költészet anyagáról ír, úgy bánik vele, mint egy szentséggel; azt üzeni a költőknek, hogy a nyelvvel, amelyet a nép teremtett, gazdagított, óvatosan bánjanak. A szó valami különös, varázsszerű eszköz. Csak az tudja majd művész módján felhasználni, aki átérzi, sőt: átéli a szó jelentését, nyelvtani alakját, de zengését, színét: hangalakját is. Enélkül nincs is művészet. A szavakkal lehet dobálózni, lehet őket felelőtlenül használni, értelmüket ki lehet forgatni vagy elveszíteni — de akkor elvesz a költészet is. Úgy kell érezni a nyelvet, mint egy hangszert: minden sóhaját, minden rezzenését Iszidora Szekulics gyönyörű példáját adta a nyelv szépségei és művészi oldala megértésének, amikor az angol nyelv zenei értékeit, csodálatos lehetőségeit elemezte. Valóban, az angol hangok, zengésükkel, árnyalásukkal, modulálhatóságukkal kiválóan alkalmasak költői művek alkotására. De nincsenek szegény nyelvek. Mindegyikben meg lehet találni azokat a kincseket, amelyek igazi költők kezében halhatatlan művek alkotását teszik lehetővé.

Külön érdemes foglalkozni avval amit Iszidora Szekulics a nyelv műveléséről, fejlesztéséről, őrzéséről mond